

29972

75 29970

IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK

SZERKESZTI

KOLTAI-KASTNER JENŐ, HALÁSZ ELŐD ÉS KIRÁLY ISTVÁN

14

PÉTER LÁSZLÓ

Juhász Gyula és a „fekete báró”

XB 16971

SZEGED

1960

JUHÁSZ GYULA ÉS A „FEKETE BÁRÓ”

Rejtély mindmáig az irodalomtörténet előtt is, mi volt az oka annak, hogy a pesti egyetem bölcsészkarának jóhírű fiatal hallgatója, a Négyesyszemináriumok nagytekintélyű esztétája és kritikusa, Négyesy professzor titkára, az ifjú Juhász Gyula 1906-ban a neki szinte kijáró és várt egyetemi tanársegédség vagy legalábbis fővárosi középiskolai katedra helyett miért kapott kinevezést — Máramarosszigetre?

Mindezt még ma sem tudjuk teljes bizonyossággal, de néhány újabb adat közelebb visz a titok megfejtéséhez. Juhász Gyula 1903 óta rendszeres cikkírója a szabadkőműves, polgári radikális szegedi napilapnak, a neves kriminalista és irodalmárkodó Balassa Ármin 1902-ben indult hírlapjának, a *Szeged és Vidékének*. (Az ő révén itt kap először nyilvánosságot két barátja, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső is!)¹ A téli és nyári vakációk idején Juhász Gyula naponta cikkezik, nemcsak irodalmi és kulturális, de politikai kérdésekről is. 1906 nyarán a lap egyik közleménye² a költőt »belső munkatársai« sorában említi meg. Ez év nyarán végezte el egyetemi tanulmányait, ekkor várta tanári kinevezését.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1906. július 2-án tartotta 40. közgyűlését. Ezen báró Barkóczy Sándor (1857—1925) miniszteri tanácsos, a kultuszminisztérium középiskolai ügyosztályának vezetője, a híres »fekete báró«³ is beszélt. Azt követelte, hogy az állami középiskolákba »a felekezeti, és pedig kizárólag a keresztény felekezeti szellemet fokozatosabb mértékben kell bevenni«. Barkóczy beszéde országos fölháborodást keltett az ország progresszív polgári és értelmiségi köreiből.

A *Szeged és Vidéke* július 4-i számában vezércikk foglalkozik Barkóczy programjával. A vezércikk szerzője a (T—s) jelek mögé rejtőzött. Többféle érv bizonyítja, hogy a cikk írója — Juhász Gyula. Egyik a stílus rokonsága a költő ekkori prózái, publicisztikai írásaival, s a cikk eszmei mondanivalójának, egyes motívumoknak (pl. a »modernség és magyarság« gondolatának), neveknél (pl. Péterfy Jenőnek) fölbukkanása, mint ekkori gondolatvilágának jellegzetességei. A másik filológiai érv: a költő ezekben a napokban kétszer⁴ használja a *Táltos* álnevet (az egyik cikkben⁵ hivatkozik Lehotai

¹ Vö. Babits Mihály, Juhász Gyula és Kosztolányi Dezső levelezése. Sajtó alá rendezte Belia György. Bp. 1959. passim.

² *Szeged és Vidéke*, 1906. júl. 15.

³ Vö. Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1940. 2. köt. 456—457. hasáb.

⁴ Táltos: Pató Pálók, *Szeged és Vidéke*, 1906. jún. 24. — Táltos: Meleg van! *Szeged és Vidéke*, 1906. júl. 1.

⁵ Meleg van! *Szeged és Vidéke*, 1906. júl. 1.

barátjára, aki nem más, mint Kosztolányi) és kétszer ugyanennek az álnévnek betűjeles változatát.⁶ Ezek egyike egy cikksorozat utolsó, negyedik része (a szegedi iskolák értesítőiről írott beszámolók, melyekből az első három még j. gy. betűjel alatt jelent meg; az utolsó, mely a szegedi katolikus tanítóképzőről szólt, s melyben egy félmondatban újból szóba hozta Barkóczyt, ugyancsak (t — s) jelzés alatt). A stílus egysége kétségbevonhatatlan, s mindez elegendő, hogy biztosak legyünk abban, az alább közölt élesen antiklerikális cikket az ifjú Juhász Gyula írta.⁸

S azt hisszük, ez a cikk pecsételte meg tanári sorsát is. Nem kellett nagy utánjárás ahhoz, hogy Barkóczy megtudja, ki a vezércikkező szegedi, hiszen a költő ekkor »belső munkatárs«, s nyilvánvaló, hogy ha egy szerkesztőségben magyar tanár van, elsősorban ő írhat szakmájába vágó témáról vezércikket. Ez elegendő volt ahhoz, hogy a költő ne kapjon állami iskolánál tanári állást. Így volt kénytelen elfogadni a piaristák ajánlatát, mely a messzi Máramaroszigetre szólt.

Nemrég került nyilvánosságra a költő 1912 januárjában kelt levele, melyet Szakolcáról írt haza édesanyjának, benne ezzel a sorral: »Az én ügyem, a Szegedre helyezés, nem tudom, hogy áll. Nem tudom, Barkóczy távozása lendít-e rajta.«⁹ Az utalás arra vonatkozott, hogy a Bulyovszky-díj elnyerése után szegedi barátai mozgalmat indítottak szülővárosába való helyeztetése érdekében, s a középiskolai ügyosztály éléről végre távozó Barkóczy többé nem volt akadály.¹⁰ Még így is csak egy év múlva, 1913-ban helyezték át a költőt, s még mindig nem Szegedre, csupán a közeli Makóra. S amikor 1914-ben öngyilkosságot kísérelt meg, a róla szóló cikkek között az egyik, barátjának, Sz. Szigethy Vilmosnak írása sejteti a valóságot: »Hát érdemes ebben az országban bármit is csinálni, ami kiemeli az embert a szürke és elszűrőkítő átlagból! Juhász Gyula még csak a szülővárosába sem kerülhet haza, idegen vidékek szomorú vándora kénytelen maradni, a pályázati kérvényeit pedig el sem olvasták. Hja, poéta! Ezt az embert meg kell bélyegezni, hiszen eredeti és új dolgokat ír a szerencsétlen, soha nem plagizált egy betűt, nem ollózott össze tankönyveket, a könyöke gyöngye volt, Mária-kongregációs emaillezott keresztet nem tűzött audienciára menet nyakkendőjébe...«¹¹

⁶ (T—s): Magyar tanárok, Szeged és Vidéke, 1906. júl. 4. — (t—s): Értesítők. Szeged és Vidéke, 1906. júl. 18.

⁷ j. gy.: Értesítők. Szeged és Vidéke, 1906. júl. 5., 8., 10.

⁸ Miután Juhász Gyulának erre az eddig ismeretlen álnévre rájöttem, s szóban közöltem ezt munkatársammal, Grezsa Ferencel, ő a Magyar Szemlében ugyanebből az időből még kilenc Táltos-cikket talált (A szegedi eset, 1906. máj. 24. — A nagy építőmester, máj. 31. — A magyar nóta, jún. 14. — Aktuális strófák, júl. 5. — A hétről, aug. 2. — Az automobil, aug. 9. — Író, közönség, kritikus, aug. 23. — Militarizmus az iskolában, szept. 6. — A pesti nyelv, szept. 20.). Ezek most már teljes bizonyossággá érezték korábbi föltevésemet.

⁹ Madácsy László: Juhász Gyula ismeretlen verse és két kiadatlan levele. Tiszatáj, 1958. március, 5. l.

¹⁰ Vö. Barkóczy élete és bukása, Szeged és Vidéke, 1912. jan. 29. — Barkóczy bukása. Szeged és Vidéke, 1912. febr. 1. — Vö. még V[ág] S[ándor]: Ki volt Barkóczy? Délmagyarország, 1958. márc. 30.

¹¹ Császtvay István—Péter László: Juhász Gyula makói évei. ItK. 1955, 326. l.

Barkóczy Sándor, a fekete báró szerepe még tisztázásra vár ebben a kérdésben; nem lehetetlen — s erre Juhász Gyulának egy névtelen kis cikke utal Babits Szegedről Fogararasra való helyezésekor¹² —, hogy Babits száműzetésében is neki volt szerepe.¹³

Juhász Gyula ifjúkori cikkének¹⁴ antiklerikális hangja meglepő lehet azoknak, kik csak az élet megtörette, balsors tiprotta költő fáradt, belenyugvó vallásos líráját ismerik. A fiatal Juhász Gyula, egy haladó, szabadszellemű baráti kör, a pesti egyetemi éveinek, olvasmányainak hatása alatt jó ideig szembefordult a katolicizmussal, s ha időnkint az elesettsége, vallásosságra hajló alkata győz is rajta, még a 18-as polgári forradalom idején is eleven benne ifjúkori antiklerikalizmusa, amint ekkori publicisztikája¹⁵ is jól mutatja. Bár vallásos alkata ifjúkori verseiben is megmutatkozik, az a megtört vallásosság, melyet általában ismerünk, csak jóval később, a forradalmak bukását követő csalódás, egyéni sorsának csődje, »egész elhibázott élete« miatti keserűsége után vált lírája egyik jellemzőjévé.

Péter László

¹² [Juhász Gyula:] Babits Mihály, Szeged és Vidéke, 1908. júl. 24. — A cikk szerzőségét megint csak több dolog is igazolja: 1. Juhász Gyula e nyári szünetben itthon van, rendszeresen ír a Szeged és Vidékebe. 2. Nyilvánvaló, hogy ha a lap ír Babitsról, akkor a barátja, Juhász Gyula ír róla. 3. Csak Juhász Gyula tudhatta, milyen írói munkát végzett Babits Szegeden, csöndben, magányban (pl. Wilde verseit fordította, és »most a nemzeti stílusról szóló, nagy értekezésén dolgozik«). 4. Csak Juhász Gyula láthatta 1908 nyarán Babits irodalmi jelentőségét úgy, ahogyan e cikk láttatja. 5. A cikk stílusa Juhászé; ő tartja Adyt »legnagyobb élő poétának« s. i. t.

¹³ Babits ezt egy nyilatkozatában (I. Babits, Juhász, Kosztolányi levelezése, 305. l.) tagadta, de tehetett-e másként?

¹⁴ (T — s): Magyar tanárok. Szeged és Vidéke, 1906. júl. 4.

¹⁵ Vö. pl. Juhász Gyula: Örökség. Válogatott prózai írások. Szerk. Péter László. Bp. 1958. 1. köt. 119—121. — j. gy.: Az igaz papság hamis tükre. Délmagyarország, 1919. márc. 6.

IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK

KIADJA

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARA

SZERKESZTI

KOLTAI-KASTNER JENŐ, HALÁSZ ELŐD ÉS KIRÁLY ISTVÁN

1. *Halász Előd*: Vörösmarty és Toldy. 1956.
2. *Pósa Péter*: Babits Mihály: »Kárvavár«. 1956.
3. *Halász Előd*: Bevezetés a Faust II. részéhez. 1956.
4. *Juhász Gyula* elfelejtett Anna-versei. 1956.
5. *Vég Sándor*: A »La Hongrie Republicaine« és Juhász Gyula. 1956.
6. *Borozik Árpád*: Raimund pályakezdése hazánkban. 1958.
7. *Keserű Bálint*: Szepsi Csombor Márton prózastílusához. 1958.
9. *Kordó Imre*: Néhány adat Csokonai »Kultúrája«-nak keletkezéséhez. 1958.
10. *Kálmán László*: Molnár György, a realista színjátszás előfutára. 1958.
11. *Nacsády József*: A szegedi parasztnovella keletkezése. 1958.
12. *Kiss Lajos*: Simon István költészete. 1958.
13. *Ilia Mihály*: A Holnap születése. 1959.

Különlenyomat

Az Acta Universitatis Szegediensis Sectio Philologica Irodalom, 3. kötetéből

Felelős kiadó: Péter László

Megjelent: 100 példányban

Szegedi Nyomda Vállalat 59-3045